

13. Сорокин П. А. Социальное время: опыт методологического и функционального анализа / П. А. Сорокин, Р. К. Мертон // Социс. - 2004. - № 6. - С. 112-119. - Режим доступа : http://www.isras.ru/files/File/Socis/2004-06/sorokin_merton.pdf

14. Фукуяма Ф. Конец истории? / Ф. Фукуяма // Вопр. философии. - 1990. - № 3. - С. 134-148. - Режим доступа : <http://alt-future.narod.ru/Future/fuku1.htm>

15. Шматко Н. А. Плюрализация социального порядка и социальная топология / Н. А. Шматко // Социс. - 2001. - № 9. - Режим доступа : <http://www.isras.ru/files/File/Socis/09-2001/003Shmatko.pdf>

Роман Бортейчук,

аспірант кафедри державної політики

та управління політичними процесами НАДУ

Теоретико-методологічні засади становлення стратегічного управління в контексті сучасних дослідницьких підходів

В межах даної статті здійснено ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад становлення стратегічного управління у контексті сучасних дослідницьких підходів, відповідно до чого систематизовано основні підходи до розуміння стратегічного управління, з'ясовано сутність стратегічного управління в межах західноєвропейської та пострадянської науки, конкретизовано його основні структурні елементи, виявлено методологічні відмінності у розумінні стратегічного управління та загального управління, управління організацією, оперативного та тактичного управління, здійснено методологічне обґрунтування ролі стратегії як засобу здійснення стратегічного управління. *Ключові слова:* стратегічне управління, стратегія, оперативне управління, тактичне управління, державне управління, органи державної влади, стратегічне планування, стратегічні ініціативи.

Within the limits of this article the detailed analysis of principles of becoming of strategic management is carried out in the context of modern research approaches, in accordance with what the basic going is systematized near understanding of strategic management, essence of strategic management is found out within the limits of and science, he is specified basic structural elements, found out methodological differences in understanding of strategic management and general management, management, operative and tactical management, organization, the methodological ground of role of strategy is carried out, as to the mean of realization of strategic management.

Key words: strategic management, strategy, operative management, tactical management, state administration, public authorities, strategic planning, strategic initiatives.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі становлення та розвитку вітчизняної науки державного управління особливої ваги набуває аналіз теоретико-методологічних засад генези стратегічного управління.

Термін "стратегічне управління" введено у науковий обіг на межі 60-70 рр. ХХ ст., аби в певний спосіб охарактеризувати принципову відмінність між щоденним управлінням та управлінням, яке здійснюється на вищому організаційному рівні і спрямоване на перспективний розвиток організації.

Основні ідеї стратегічного управління знайшли своє відображення в дослідженнях таких західноєвропейських учених, як І.Ансофф, Р.Аккофф, Д.Шендел, Ф.Хаггенс, Е.Перс, Т.Робісон, С.Томсон. У пострадянській науці проблеми стратегічного управління найбільш повно висвітлені в працях таких учених, як: О.С.Віханський, М.І.Круглов, А.І.Панов, Е.Рюлі, Ю.А.Ушанов та ін.

Доцільність розробки концепції стратегічного управління зумовлена теоретико-практичною потребою розробки ефективного інструментарію забезпечення організаційних змін у діяльності управлінських структур, які насамперед мають бути ініційованими їх вищим керівництвом. У такий спосіб, аби посилити потенціал вищого керівного складу управлінських структур у розробці та реалізації відповідних рішень необхідно було здійснити перехід від оперативного до стратегічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на яких спирається автор. Традиційно в сучасній управлінській науці засновниками теорії стратегічного управління вважаються американські вчені. Концептуально-методологічною основою становлення даної теорії вважається праця І.Ансоффа "Стратегічне управління". Це перша праця, в межах якої сформульовано внутрішньо-методологічну сутність стратегічного управління. На думку вченого, його основу становить розуміння стратегії, яка є складним та потенційно могутнім засобом, за допомогою якого організація здатна протистояти мінливості умов суспільного розвитку [1, с. 43]. Виходячи із цього І.Ансоффом конкретизовано основні напрями реалізації стратегічного управління, до яких він відносить: забезпечення потенціалу для досягнення організаційних цілей у майбутньому та створення мобільно організаційної структури, здатної протистояти відповідним організаційним викликам та змінам зовнішнього середовища [1, с. 45].

У контексті нашого аналізу особливу увагу варто приділити розгляду основних методологічних принципів концепції Р.Акоффа, який сутність стратегічного управління зводить до реалізації інтерактивного (базованого на взаємодії) та партисипативного (базованого на участі всіх зацікавлених осіб, груп, сил) форм планування організаційної діяльності [2, с. 17]. Виходячи з цього вчений концептуально ототожнює поняття "стратегічне управління" та "стратегічне планування", лишаючи при цьому поза увагою розуміння внутрішньої методологічної сутності стратегічного управління, розглядаючи його як додаткову складову до процесу стратегічного планування.

У межах західноєвропейської адміністративної науки важлива роль також належить працям таких учених, як Д.Шендел та К.Хатен. Під стратегічним управлінням вони розуміли "процес визначення та встановлення зв'язків організації з її оточенням за допомогою розподілу ресурсів, який дає змогу ефективно та результативно функціонувати організації та її структурним підрозділам" [3]. Йдеться про функціонально-організаційний зміст стратегічного управління, яке спрямоване на результативність діяльності окремої організації.

Методологічно цікавою також є концепція, представлена Е.Пірсоном та Т.Робінсоном. Під стратегічним управлінням вони розуміють "сукупність рішень та дій з формування та визначення стратегій, розроблених для того, щоб досягти цілей організації" [4]. Відповідно до цього функціональна мета стратегічного управління зводиться до розробки організаційної стратегії та пошуку альтернатив її реалізації, у такий спосіб, аби забезпечити ефективність функціонування організації.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. У системі державного управління існує значна кількість методологічних проблем, яка потребує свого вирішення і стосується безпосередньо систематизації основних підходів до з'ясування сутності стратегічного управління в межах західноєвропейської та пострадянської науки, конкретизації його основних структурних елементів, виявлення методологічної відмінності у співвідношенні стратегічного управління з іншими формами реалізації управлінської діяльності. Такий характер розуміння даної проблематики є найменш дослідженим у межах сучасної державно-управлінської науки, а тому потребує розробки конкретного методологічного підходу, який би враховував специфіку відповідної управлінської ситуації.

Формулювання цілей статті (постановка завдань). Мета статті - здійснити ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад становлення стратегічного управління в контексті сучасних дослідницьких підходів. Досягнення мети зумовлює вирішення таких завдань: систематизувати основні підходи до розуміння стратегічного управління, з'ясувати сутність стратегічного управління в межах західноєвропейської та пострадянської науки, конкретизувати його основні структурні елементи, виявити методологічні відмінності в розумінні стратегічного управління та загального управління, управління організацією, оперативного та тактичного управління загалом, здійснити методологічне обґрунтування ролі стратегії як засобу здійснення стратегічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У межах сучасної адміністративної науки існує багато концепцій та теорій стратегічного управління, автори яких

акцентують увагу на виявленні методологічних відмінностей стратегічного управління від загального управління. Відтак, на думку Ж.Мура, "методологічною особливістю стратегічного управління є те, що воно майже не містить рутинних процедур і в ньому дуже мало творчості, ... у ньому дуже велика роль мистецтва" [5]. Це також свідчить про те, що "теорія стратегічного управління формується на основі узагальнення практики успішного вирішення стратегічних завдань управління організаційною структурою і на основі конкретизації окремих управлінських схем та тверджень, які вказують на те, за допомогою чого можна досягти успішного результату" [5]. Загалом, на думку Ж.Мура, "теорія стратегічного управління розкриває основні концептуальні положення, які вказують на те, як в управлінні організації допомогти досягнути необхідного організаційного успіху" [5].

У цьому контексті важливу роль також відіграє концепція В.Дж.Стівенсона. Під стратегічним управлінням учений розуміє "процес, який складається з трьох підпроцесів, кожен з яких вимагає винятково відповідальної роботи. Перший підпроцес полягає у визначенні цілей організації, які в концентрованій формі розкривають зміст її функціонування та розвитку. Далі визначаються довгострокові цілі. Завершується цей етап стратегічного управління підпроцесом визначення короткострокових цілей. Конкретизація цілей організації забезпечує стратегічний характер функціонування, завдяки якому організаційна структура набуває потенціалу чіткого та ефективного вироблення стратегії поведінки" [6, с. 77]. З огляду на таку методологію розуміння стратегічного управління учений вказує на три важливих прийоми, яких з необхідністю варто дотримуватись, серед них: визначення цілей, аналіз і вибір стратегії. Реалізація цих трьох основних прийомів являє основу розробки та реалізації стратегічного управління, оскільки максимальною мірою забезпечує результативність досягнення організацією своїх функціональних цілей.

Одним із найбільш цікавих у методологічному відношенні, а також і суперечливих підходів до з'ясування сутності стратегічного управління є його ототожнення з теорією управління організацією. Такого підходу, зокрема, дотримуються Г.Гольдштейн, Р.Дафт, П.Дойль. Стратегічна методологія управління, на думку учених, спирається на людський потенціал як основу організації [7], орієнтує управлінську діяльність на виключну спрямованість на реалізацію потреб громадян [8]. Відповідно до цього стратегічне управління спрямоване на здійснення "гнучкого регулювання, своєчасність змін в організаційній структурі..., які б відповідали сучасним викликам і дозволяли досягнути ефективності їх функціонування" [9]. У такий спосіб саме стратегічне управління, яке базується на теорії управління організацією, становить сукупність перспективних орієнтирів, які дають змогу організаційній структурі ефективно функціонувати та досягати своїх цілей у довгостроковій перспективі.

Важливою у цьому контексті також є концепція А.Д.Чендлера, в межах якої він також виходить із розуміння стратегії як генерального напрямку реалізації стратегічного управління. Під ним він розуміє "сукупні напрями дій, які визначають довгострокову перспективу розвитку відповідної організаційної структури" [10, с. 112]. А.Д.Чендлер, розробляючи такий підхід до розуміння стратегічного управління, акцентує увагу також на розумінні ієрархічності стратегій, яка і становить його основу. Виходячи з такого змісту концепції стратегічного управління його функціональною метою є ієрархізація стратегій організаційної діяльності як цільова настанова, відповідно до якої має здійснюватись розвиток організації.

Певне методологічне продовження концепція А.Д.Чендлера знайшла в теорії стратегічного управління Ж.С.Харрісона. На його думку, стратегічне управління є важливим інструментом розв'язання трьох основних питань функціонування організації, серед яких: що становить основу організаційного розвитку; яких критеріїв функціонування організації варто дотримуватись; як набути вищого рівня організаційного розвитку [11, с. 37]. Відповідно до цього стратегічне управління являє собою тактичну мету розвитку та функціонування організації.

У межах нашого аналізу особливу теоретико-методологічну цінність становлять праці пострадянських вчених.

Відомий російський учений О.С.Віханський виходить із доцільності комплексного викладу змісту теорії стратегічного управління, яка передусім спрямована на розкриття функціональної характеристики процесу організації системи управління. Під стратегічним управлінням він розуміє "процес управління, вироблення та реалізацію стратегії у трьох ключових сферах: у сфері розвитку та поведінки у зовнішньому середовищі, у сфері створення відповідних результатів управлінської діяльності, у сфері персоналу організації" [12].

Цікавий підхід до розуміння сутності стратегічного управління запропонував А.І.Панов. Під ним він розуміє "вихідну методологічну основу для визначення місій та цілей організації і для вироблення стратегії поведінки, яка дає змогу організації виконувати свою місію та досягати своїх цілей" [13, с. 52]. Учений конкретизував основні сфери реалізації стратегічного управління, які безпосередньо стосуються макрооточення, безпосереднього оточення та внутрішнього оточення організації. У такий спосіб функціональна мета стратегічного управління зводиться до "вивчення впливу таких факторів на розвиток та функціонування організаційної структури, як: стан економіки, правове регулювання та управління, політичні процеси, природне середовище та ресурси, соціальний і культурний стан суспільства, науково-технічний та технологічний розвиток суспільства, інфраструктура" [13, с. 72].

Особливу увагу в межах даного аналізу слід також приділити розгляду концепції Е.Рюлі. Сутність стратегічного управління він зводить до розуміння внутрішнього потенціалу спрямованості організаційної структури на процес досягнення своїх функціональних цілей розвитку. У такому контексті твердження Е.Рюлі є виправданим, оскільки в його формулюванні "стратегічне управління - це внутрішня можливість і потенціал організації, який забезпечує їй досягнення своїх цілей, а також дає змогу чітко й правильно сформулювати місію та краще пояснити цілі організації" [14, с. 99]. Запропонована автором концепція спрямована на виявлення: кадрового потенціалу організаційної структури, рівня керованості організації та її організаційних, операціональних, технологічних характеристик.

Певним методологічним доповненням до концепції слугує підхід, розроблений М.В.Удальцовим. У його дослідженнях йдеться про виявлення основних структурних елементів організаційного процесу, в межах якого відбувається реалізація конкретної стратегічної мети. Виходячи з цього під стратегічним управлінням він розуміє "процес оцінки та контролю за виконанням відповідної стратегії... цей процес забезпечує сталий зворотний зв'язок між тим, як іде процес досягнення цілей, та власне цілей організації" [15, с. 107]. У такому формулюванні сутність стратегічного управління розкривається вченим через реалізацію контролю в системі організаційної діяльності. Відповідно до цього стратегічне управління в загальнометодологічному відношенні спрямоване на забезпечення відповідних функцій контролю шляхом: виявлення того, "яким показникам організаційної діяльності варто довіряти, проведення оцінки стану керованого об'єкта відповідно до прийнятих організаційних стандартів діяльності, виявлення причин відхилення управлінської діяльності від наперед визначених стандартів, внесення коректив у процес організації діяльності" [15, с. 109]. Підхід М.В.Удальцова безпосередньо базується на практико-прикладному розумінні сутності стратегічного управління, оскільки його функціональна мета лежить у площині розробки та реалізації конкретної організаційної стратегії. У цьому контексті стратегічне управління має допоміжний характер до процесу здійснення оперативного управління, що в такий спосіб дає змогу "виявити правильність виконання стратегічного плану, правильність переведення стратегії в реальні дії, функції та операції" [15, с. 111].

Особливу увагу також слід приділити розгляду концепції російського вченого Ю.А.Ушанова. На його думку, стратегічне управління "містить у собі саме той потенціал, який дає можливість організаційній структурі функціонувати та виживати у певному часовому проміжку" [16, с. 211]. З огляду на це стратегічне управління являє собою такий організаційний ресурс, який забезпечує необхідне підтримання внутрішнього потенціалу організації.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, здійснений нами аналіз стратегічного управління в контексті сучасних дослідницьких підходів дав змогу систематизувати основні підходи до розуміння стратегічного управління, з'ясувати сутність стратегічного управління в межах західноєвропейської та пострадянської науки, конкретизувати його основні структурні елементи, виявити методологічні відмінності в розумінні стратегічного управління та загального управління, управління організацією, оперативного та тактичного управління загалом, здійснити методологічне обґрунтування ролі стратегії як засобу здійснення стратегічного обґрунтування, що тим самим дозволило вказати на принципову методологічну відмінність стратегічного управління від інших форм та засобів організаційної діяльності.

Перспективи подальших розвідок (досліджень) у даному напрямі. Запропонована нами методологія розгляду даної проблематики дасть змогу детально проаналізувати загальнометодологічний контекст аналізу даної проблематики, вочевидь лишаяючи поза увагою проблему з'ясування місця та ролі стратегічного управління в діяльності органів державної влади, а також особливості його реалізації в системі функціонування державного управління загалом. З огляду на це автор статті вважає, що найбільш перспективним напрямом подальших досліджень буде розгорнутий розгляд механізмів та технологій стратегічного управління в органах державної влади та управління, впливу цих державних інструментів на підвищення ефективності державного управління з урахуванням сучасних реформаційних процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. - М. : Экономика, 2008. - 476 с.
2. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. - М., 2005. - 517 с.
3. Schendel D. E. Business policy or strategic management: A broader view for an emerging discipline / D. E. Schendel, K. J. Hatten // Academy of Management Proceedings (August), 2002. - P. 99-102.
4. Pearson E. Touch minded ways to get innovative / E. Pearson, T. Robinson // Harvard business Rev. - 2008. - May-June.
5. Moore J. I. Writers on Strategy and Strategic Management. Penguin books / J. I. Moore. - London. - 2007. - 356 p.
6. Стивенсон В. Дж. Стратегическое управление / В. Дж. Стивенсон. - М. : Бинум, 2008. - 511 с.
7. Гольдштейн Г. Я. Стратегический менеджмент / Г. Я. Гольдштейн. - Режим доступа : <http://www.aup.ru/books/m24/8.htm>
8. Дафт Р. Менеджмент / Р. Дафт. - СПб., 2000. - 673 с.
9. Дойль П. Менеджмент. Стратегия и тактика / П. Дойль. - СПб. : Изд-во Питер, 1999. - 323 с.
10. Chandler A. D., Jr. Strategy and Structure: Chapters in the History of American Enterprise. MIT Press: Cambridge, MA, 2008. - 458 p.

11. *Harrison J. S.* Strategis Management of Organizations and Stareholders. Theory and Cases / J. S. Harrison, H. John Caron. - West Publishing Co., 2004. - 314 p.

12. *Виханский О. С.* Стратегическое управление / О. С. Виханский. - М. : Гардарика, 2003. - 483 с.

13. *Панов А. И.* Стратегический менеджмент: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Менеджмент организации" / А. И. Панов, И. О. Коробейников. - М. : ЮНИТИ, 2004. - 285 с.

14. *Рюли Э.* Исследование стратегических процессов в организации / Э. Рюли // Проблемы теории и практики управления. - 2000. - № 5. - С. 99-104.

15. *Удальцова М. В.* Стратегическое управление: так зарождалась идея / М. В. Удальцова // ЭКО. - 2005. - № 6. - С.101-118.

16. *Ушанова Ю. А.* Стратегическое управление в мире. Проблемы внедрения / Ю. А. Ушанова. - М., 2006. - 476 с.